

Tartalom

- **Glatz Ferenc:** Az ökológiai szemlélet történetéhez 2, 17

EMBER ÉS TERMÉSZET

- **Mészáros Ernő:** Mi történt a Földön öt-tízmillió évvel ezelőtt? 3
- **Veres János:** Nyolcmillió éves mocsárcipruserdő 8
- **Hably Lilla:** A Pannon-medence növényvilága a késő miocénban 10
- **Rácz Lajos:** Vadászat a kora újkori Magyarországon 13

DISPUTA

- **Bóna István:** A magyar honfoglalás és Erdély 20

ÉLETKÉPEK, HÉTKOZNAPOK

- **Skorka Renáta:** Kézművesek a középkori Magyarországon 24

RENDSZERVÁLTÁS

- **Stark Antal:** Államháztartás a rendszerváltás során 28

HÍREK

- Ókori civilizáció Türkmenisztán területén • Szent Erzsébet kultusza Németországban • Amerika újabb és újabb felfedezői • Ismét az etruszok eredetéről (Farkas Ildikó) 32

GYARAPODÓ KÖZGŰJTEMÉNYEK

- **Szemán Attila:** Bánya a palackban 34

Melléklet

- **Pók Attila:** Bűnbakkeresés a 20. századi Magyarországon
Címlapon: 10 millió éves mocsárcipruserdő Rudabányán. Veres László rekonstrukciós rajza

História

Szerkesztő: Glatz Ferenc

A szerkesztőség tagjai: Demeter Zsuzsanna, Fodor Pál, Kertész István, Sipos Péter, Szász Zoltán, Zsoldos Attila

Olvasószerkesztő: Burucs Kornélia, Kovács Éva
Munkatársak: Farkas Ildikó, Kocsis Gabriella, Bognár Katalin, Horváth Imre (számítógépes tördelés), Nagy Béla (térkép)
Szerkesztőségi titkár: Oprán Emese

Megjelenik évente tízszer.
Előfizetési díj 2007-re: 2900 Ft.

Felelős kiadó: História Alapítvány.
Szerkesztőség: 1014 Bp., Üri u. 53.
Tel.: 224-6700/615, 623, 625; tel./fax: 356-0457.
Levél cím: Pf. 9. Bp., 1250. www.historia.hu
Bankszámlaszáma 11701004-20125394 OTP

Devizaszámlaszámok: Budapest Bank Rt.
1051 Bp., Hercegprímás u. 5.
USD HU47-10103104-82876600-00000997;
Euró HU46-10103104-82876600-01000309
Adószám: 19654243-2-41

Szedés, tördelés: MTA TTI Kiadványcsoport.
Nyomdagrafikai előkészítés: Krónikás Bt., Biatorbágy
Nyomás: MESTERPRINT Kft.,
Budapest, Vak Bottyán u. 30-32/B

Terjeszti: LAPKER Rt. és alternatív terjesztők.
Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap
Üzletág. Előfizethető közvetlenül a postai kézbesítőknél,
az ország bármely postáján,
Budapesten a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban és a
Központi Hírlap Centrumnál
(Bp., VIII. ker. Orczy tér 1. Tel.: 06-1-477-6388; posta-
cím: Bp., 1900). További információ: 06-80-444 444
hirlapelofizetes@posta.hu

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza!

HU ISSN 01392409. Index: 25384

Az ökológiai szemlélet történetéhez

Megjegyzések a tudomány szerepéről

Az újkori európai történelem négy nagy szellemi áramlatáról beszélünk. A *reformáció*ról, amely az anyanyelvűséget és ezzel a tömeges iskolázást, tömegtermelést, tömeges nyilvántartást-igazgatást alapozta meg. A *felvilágosodás*ról, amely a tudásalapú társadalom, a racionális gondolkodás kultuszát és hozza a modern értelmiséget alapozta meg. A *szocialitás*ról, amely a szociális szakadékok áthidalását és ezzel a szegényebb társadalmi rétegek bekapcsolódását a közösség dolgainak intézésébe és a „tehetséges emberek” érvényesülését, az esélyegyenlőséget alapozta meg. És ezután jön az *ökologizmus*. Amely az ember és természet viszonyát helyezi új alapra, megfosztva az európai embert attól a tanítástól, hogy az isten az emberre bízta – annak kiszolgáltatta – a természetet. Az ökológia az embert a természet – a világmindenség – egyik alkotójának fogja fel. A földi, sőt az univerzális tényezők mindegyikének egymásra hatását feltételezi egy egységes életrendszerben. Az új világszemlélet a tudomány, a civilmozgalmak, a politika együttes eredménye.*

Nemzetközi szervezetek, egyezmények, politika

Az új ökológiai szemlélet kialakulása a közgondolkodásban egy *szépirodalmi mű*, Rachel Carson: *Néma tavasz* című könyvének megjelenésével (1962) kezdődött. Az amerikai író regényében egy elképzelt tavaszt ír le, ahol hiányzik a madarak csicsérgése, mert a környezetszennyezés miatt elpusztultak nemcsak az állatok, de a megmérgezett növényvilág is. A könyvet elsősorban az amerikai városi értelmiség olvasta, de eljutott az európai kontinensre is. (Magyarul 1994-ben jelent meg.)

Az ökológiai szemlélet kialakulása a *politikában* folytatódott. Az UNESCO felkarolta 1964-ben a Nemzetközi Bioszféra Programot, amely a Föld minden országában felmérni (leírni, mintegy katalogizálni) kívánta a helyi élővilágot. 1968-ban, szintén az UNESCO szárnyai alatt megszerveződött az Ember és Bioszféra Program (MAB), amely fel kívánta mérni az ember hatását a bioszférára. Az ENSZ felkérésére G. H. Brundtland norvég miniszterelnök asszony vezette 1984–1987 között a Környezet és Fejlődés Világbizottságát, jelentésük a „Közös jövőnk” címet viseli. (E jelentéshez kötődik a „fenntartható fejlődés” fogalom-pár megalkotása.) A bizottság tevékenységének eredményeként hívják majd össze 1992-ben az ENSZ Környezet és Fejlődés Világkonferenciáját Rióban. Majd a 2002. évi johannesburgi nemzetközi környezetvédelmi konferencia következik. Közben, 1997-ben az ENSZ égisze alatt rendezik meg Kiotóban az éghajlatváltozási keretegyezményt aláíró országok értekezletét, amelyen először vállalnak kötelezettséget a résztvevők az üvegházhatást keltő gázok kibocsátásának csökkentésére. (Láng István elhíresült jellemzésével: 1972 a környezetről beszélt, 1992 már a gazdaságról, 2002 pedig a társadalomról.)

Joggal emelik ki természetkutató kollegáink az ENSZ-akciók jelentőségét: a világszervezet az emberiség történetében először hozott létre olyan intézményt,

folytatás a 17. oldalon

*Részlet egy nagyobb tanulmányból, amely az ökológiai szemlélet kialakulásának történelmét, annak három tényezőjét – politika, civilmozgalmak, tudomány – tárgyalja 1955–2007 között.

Az ökológiai szemlélet történetéhez

é folytatás a 2. oldalról

amely az összemberi célokat az egyes politikai hatalmak céljai „fölé”, „elé” tudta helyezni, és amely végül is jó eséllyel az összemberi célok alá gyűrheti a lokális (fejlett államok) vagy csoportok (tőkés vállalkozók) céljait.

Az európai politika élenjáró volt a konkrét környezetpolitikai lépések terén. Megelőzve a végrehajtó erőt nélkülöző ENSZ-t, és mindenképpen az USA-t. 1974-ben megalkult az Európai Környezetvédelmi Jogi Tanács – a magyar származású Kiss Alexander vezetésével –, amely a tengerokről (1974–1985, Párizs), állatfajokról hozott az európai nemzetközi jogrendbe illeszkedő rendeleteket, és amely 1985-ben lesz világhírű, amikor az ózonréteg lebomlásáról szóló első jelentések után létrehozza a bécsi egyezményt. A '90-es években jogszabályok születnek a kontinens államaira vonatkozóan a vízfolyásokról (Helsinki, 1992), a veszélyes anyagokról (1992), majd a nukleáris biztonságról (1994).

Mégis: a politika leírt érdemeit elismerve szólnunk kell a tudományos értelmiség, a kutatók és írók szerepvállalásáról is. Akik egyéni munkásságukkal, a folyóirat-szerkesztők, könyvkiadók „tudománypolitikájának” köszönhetően, részt vettek a környezetről, környezetpolitikáról – és így az ökológiáról – szóló akciók előkészítésében. *A tudomány szinte minden nagy nemzetközi politikai-civilmozgalmi akció előkészítésénél ott bábáskodott. Sőt, mi úgy látjuk, hogy éppen a tudomány körében kezdődött az ökológiai szemlélet kialakulása.*

A kezdet: Princeton (1955)

1955. június 16-án „Man's Role in Changing the Face of the Earth” (Az ember szerepe a Föld arculatának megváltozásában) címmel többnapos szimpózium kezdődött a Princeton Egyetemen. Három szekcióban tartott előadást 70 meghívott: *I. Visszatekintés.* A felfogások változása az ember földi szerepéről, a gondolkodás változása a természeti források használatáról és az emberi tevékenység hatása a természeti környezetre (tűz, élelemtermelés, paraszti élet, fosszilis energia-hordozók kiemelése, városiasodás stb.), valamint a természeti tényezők változása (pl. klíma). *II. A jelenlegi helyzet.* Előadások először az embertől független természeti folyamatokról, majd az ember befolyásáról a természeti környezetre, a vizes élővilágra – ezen belül a tengeri-vízi növény- és állatvilágra –, a talajra, a biológiai életegyüttesekre, a puszták világára és az urbanizáció hatása a környezetre. *III. Kilátások* cím alatt előadások az ember és a Föld „hatáiról, korlátairól”, a népességnövekedésről, ill. a nyersanyag-felhasználás, energiatermelés lehetséges hatáiról a technológiai pusztításról, majd előadások az ember természetre gyakorolt hatásáról esztétikai, etikai szempontból. A résztvevők különböző szakmák képviselői voltak, a világ különböző részeiről jöttek, példáikat a világ természetrajzilag is különböző vidékeiről hozták. E sorok szerzője szerint ez volt a világ első ökológiai-tudományos akciója. Talán túlságosan is megelőzte a korát. Utóélete ezért is sovány. Igaz, a konfe-

rencia anyagaiból készült 2,21 kg-os kötetet hét kiadásban jelentették meg egymás után 1955 és 1967 között, de valószínűleg kis példányszámban. És mire a tudományban egyáltalán helyet tudott kivívni magának az ökológia, az 1980-as évek végére, addigra a kötet láthatóan teljesen feledésbe merült.

A szervezők már első terveik szerint (1952) a különböző diszciplínák közötti viták céljával hívták össze a konferenciát, ezzel mintegy szembefordultak a rész kutatásokban elvesző társadalom- és természetkutatási „új divat”-tal, amely az 1950-es években – a kísérleti technikák fejlődéséből is következően – teljesen meghódította a magát nagyüzemmel és hatalmi erővel szervező tudományt. A kutatói megélhetés, a teljesítmény mérése (fontosságunk bizonygatásának dokumentációja) rész tanulmányokat kívánt. Elsősorban jó laboránsokat, és csak másodsorban jó gondolkodókat. (Ami sokunk szerint a mai tudományos nagyüzemnek is deficitje, és jogos kritikára sarkallja a felhasználói társadalmat – amely egyáltalán nem törődik a diszciplináris impaktfaktorokkal, idézettségi listákkal –, hanem problémamegoldást vár el...)

A konferencia ötlete társadalomkutatóktól eredt, a Wenner-Gren Alapítványtól, amely az antropológia komplex művelésére jött létre (1941) az USA-ban, és amely a biológiai alapú antropológizmussal szemben az ember szociális-tudati aktivitásából kiindulva igyekezett művelni az antropológia tudományát. Vagyis: a természet- és emberismeret szintézisét a társadalomkutatás oldaláról közelítette meg. A konferencia mentora, az alapítvány elnöke (akiről a kitűnő Nagylexikon hírt ad, de a tudománytörténet nem vesz tudomást) magyar ember volt: Fejős Pál (1897–1963). 1920-tól jó nevű bécsi, berlini, amerikai, majd magyar film-műhelyekben dolgozott, rendezett, forgatókönyvet írt, majd a fasizmus idején elhagyva Európát „szakmát” változtatott: az Európán kívüli népek életét tanulmányozta Ausztráliában, a dél-amerikai kultúrákat kutatta, ásatásokat szervezett, tanulmányt publikált. Már ismert régész, néprajzkutató (antropológus), amikor a Wenner-Gren Alapítvány elnöke lesz, az amerikai antropológia egyik megalapozója.

Az ökológiai szemlélet megtorpanása (1955–1980)

Az ökológia máig nem kapta meg a jövő formálása szempontjából őt megillető szerepet sem a felső szintű értelmiség-képzésben, sem a tudományos testületekben, szervezetekben (az akadémiákon, a magyar Akadémián sem). Az ökológia ugyanis nem egy tudományos diszciplína, hanem szemlélet. És ezért nem kell neki – nem is lehet – helyet adni az egyetemeken tanszéki, az akadémiák szekciórendszerében, amelyek diszciplínákra tagolódnak. Hiszen az ökológia alapjában talán biológia (a szupraindividuális biológia alapjaként tartják számon), de megérthetetlen bármely ökológiai folyamat a fizika, a kémia vagy az ezekre alapozódó alkalmazott tudományok nélkül. (A műszaki-, agrár- és egészség-tudomány nélkül.) No és a társadalomtudományok? Hiszen láthattuk, az 1952–1955. évi kezdeményezés is társadalomtudományos indítású volt. Az ember az ökoszisztemeknek mind hatalmasabb erejű alakítója, tehát az ember pszichikumát-szokásrendszerét alakító tényezőket és genetikailag meg-

határozott természetét is ismerni kell. Az ökológiai szemlélet megkívánja a kutatótól a tudományos megismerés eszköztárának teljes használatát. *Az ökológia maga a szintetizáló gondolkodás a világról.* Így is felfoghatjuk. Ilyen tudóst „képezni” az egyetemi rendszerben nem is lehet...

Az ökológia felfogható filozófiaként is. (És milyen kár, hogy a 20. század szakfilozófiájában olyannyira háttérbe szorult a természetfilozófia.) Az ökológiai szemlélet, az ökológiai kutatások a tudományon belül a „nagy kérdésfeltevések” (1955) után azért is szorult háttérbe, mert épp az 1950-es években „esett szét” a világ megismerése diszciplináris kutatásokra? A szintézisek háttérbe szorultak, és előtérbe kerültek a rész kutatások? ... Kétségtelen: az 1950-es években bontakozott ki a kísérletes tudományok századelőn kezdődött fejlődése. Az *in vivo* megfigyeléseket mesterséges környezetben (*in vitro*) is lehetővé tették a fizika és műszaki tudományok műszerfejlesztései. Kétségtelen: a tudományok az ipari, az élelemtermelésben, gyógyászatban egyaránt mindennapos tényezővé váltak. A kutatás témája lesz az élő és épített világ minden darabja. Ez a kutatót arra ösztönözte, hogy minél jobban elmélyedjen a részletekben. És ez megszoktatta a szintetizálásról. Sőt: a tudományos kutatás differenciálódása – az elmélyülés – az addigi diszciplinákat is részdiszciplinákra bontotta. Specialisták tömege lepte el – szükségszerűen – nem csak az orvosi rendelőket, az üzemeiket, hanem a tanszékeket, kutatóintézeteket is.

Az ökológiai szemlélet nemcsak a diszciplinákra-részdiszciplinákra szétesett oktatási és kutatásszervezettel kerül szembe napjainkban, de a magát jól megszervező kutatás- és tudományszervezési hierarchiával is. Ahol minden új „szakma” befogadása a pénztámogatások tortájának újraszzeletelését – új akadémiai osztályok, tanszékek létesítését – jelentené. Kétségtelen: egy ilyen helyzetben „helyet” találni egy új tudományos diszciplinának – amennyiben az ökológiát ennek tekintjük – ugyancsak nehéz.

Ökológiaviták (1980–1987)

A tudomány egyes diszciplinái folyamatosan részt vettek a mai ökológiai szemlélet kialakításában. Minden nagy nemzetközi környezetvédelmi akciónak megtalálható az előzménye a tudományos vitákban. És a szakirodalom által jegyzett politikai állásfoglalásokban is hol a tudomány, hol a civil-szervezetek, hol a média játszotta a kikényszerítő szerepét.

Az első tény: mind az ENSZ, mind az Európai Közösség bizottságaiban jelentős szerepet játszottak a kutatók. A stockholmi ENSZ-konferenciát (1972) megelőzte egy, az angol biológusok javaslatára létrejött tudományos vállalkozás, az említett nemzetközi biológiai program (1964), és az Ember és Bioszféra (1968) nemzetközi kutatási projekt. (Az utóbbi visszatért az 1955. évi princetoni kérdésfeltevéshez: hogyan hat az emberi aktivitás a bioszférára. A különbség, hogy az 1968. évi program már főleg a biológusok „projekt”-je.) A kutatók tehát – elsősorban a biológusok, akik kezdettől a környezettudományt részdiszciplinájukként fogadták be – a Stockholmhoz vezető civil akciók és az éledező, környezetet védő közgondolkodással egy társaságban, ott voltak az ökológiai gondolkodás kiformálásában.

A második tény: mind a Brundtland-bizottság munkáját (1984–1987), mind Riót megelőzően – és a politikai akciók közben – betör az ökológia a tudományos fórumokra. (Igaz, részdiszciplinák keretében.) Így 1984–1987 között lezajlik Európában az ún. ökológiavita. Az európai és tengerentúli környezetpusztítás (erdő, víz, talaj) tényeit, nem utolsósorban a történelemből feltárható pusztításokat elemzik, egy lehetséges elpusztított bolygóként tárgyalva a Föld jövőjét. A vita Németországban, Angliában tudományos alapon indul és marad, de átcsapva a szovjet megszállási zónába, politikai jelleget is kap. Máig fel nem tárt módon a gorbacsovi glasztnoszty kiváltásában nagy szerepe volt a Povorot (Fordulat) mozgalomnak, amely újságírók, de elsősorban tudósok mozgalmaként hirdeti meg a szakítást a „pokornyie prirodu”-vel, a természet leigázásával. Ugyanekkor, a ’80-as évek elején zajlik le az USA-ban a Frontier-vita, amely szakítva az amerikai bevándorlók egyoldalú hősiességének kultuszával, felhívja a figyelmet a természeti népek pusztításával elvesztett emberi értékekre, és párosul a most már tudományos (műszaki tudományos) érvekkel is dolgozó kritikával az USA-ban véghez vitt nagy technokrata-programokról. (Ipari zöldmezős beruházások, víztározók környezetellenes építése stb.) Szinte kísértetiesen azonosak az amerikai és a szovjet környezetvédők érvelései. (Csak az amerikaiak nem hiszik azt, hogy mindezért a politikai rendszer a felelős. És Amerikában a kormányzat – eltérően Gorbacsovtól – nem lesz a környezetvédők szövetségese...)

Az 1980-as évek második felében létrejönnek azok a kiadók, folyóiratok, amelyek a környezettörténet, a környezetszociológia, közgazdaságtan stb. kiadására szakosodnak. És megalakulnak a környezettörténeti és környezettudományos, ökológiai nemzetközi társulatok, megszervezve világkongresszusaikat. (Igaz, eddigi kutatásaink szerint nem túl népes tagságot tudnak átfogni.) Egy-egy helyen – eddigi ismereteink szerint Angliában, Németországban, Svájcban – már tanszékekhez is jut a klimatológia, a környezettudomány. A kutatók, szakértők, írók munkája tehát szinte mindenütt bevezeti a nagy környezetvédő politikai akciókat, megelőzi vagy együtt mozog a szép- és közírók műveivel és – feltehetően – a szépirodalmi és politikai akciók érványaiban mindenütt megtalálhatnánk a tudományos érveket.

Új Föld-szemlélet a természettudományokban (1957–2000)

Az ökológia, mint a Föld, illetve a világmindenség szemléletének „új kánonja”, nem alakulhatott volna ki a természettudományos diszciplinák óriási fejlődése nélkül az utóbbi 50 esztendőben. A természettudományokban, a Föld-szemléletben egy Galilei idejéhez mérhető változás zajlott le az utóbbi fél században. Csak hiányzik a szintetizáló vállalkozás (vagy elme), amelyik erre figyel és ezt a folyamatot átlátja. Néhány témára, eredményre utalok, amelyek nélkül mai ökológiai szemléletünk nem alakulhatott volna ki.

Az úrkutatás – benne az úrfizika, matematika, csillagászat, az anyagtudományok, sőt az orvostudományok – fellendülése, 1957-ben a Szputnyik-csoda, majd az emberi világűr-utazások (1961) után rákényszerült a tudományos kutatás,

hogy a világrúrból tekintsen a Földre, ami egy újfajta Föld-szemléletet, egy új szintetizáló civilizáció-szemléletet kezdett kialakítani. Ennek egyik terméke az új ökológizmust megalapozó Gaia-szemlélet (Lovelock, 1979). Amely a Földet (légkörével együtt) az alkotó élettényezők együttesének fogja fel, melyek folytonos kölcsönhatásban állnak egymással. (Lovelock is a „maga korának gyermeke”.) 1961, de még inkább az 1972–1973. évi olajválság után felgyorsulnak a földtani és oceanográfiai kutatások, nem utolsósorban a fosszilis energiatartalékok felkutatásáért, ezek eredménye részben az óceán és az éghajlatot alapvetően meghatározó áramlatok alapos megismerése, részben a Föld kérgének és a földrészek mozgásának pontos leírása (Sullivan, 1985). 1968-ban – ahogy arra már utaltunk – megindul az Ember és Bioszféra Program, amely a biológia és éghajlatkutatás megújulását hozza magával. Mindezek a földtudományokban és a biológiában is szintetizáló látásmódot hoznak magukkal. Igaz, e tudományos vállalkozások „sikeremberei” nincsenek ott a Nobel-díjasok között, de megírják azokat a diszciplináris összefoglaló monográfiákat, amelyek létrejötte nélkül ma lehetetlen volna ökológiai szemléletről beszélni. (Magyarországon részben a Tudomány – Egyetem sorozatban olvashatók nem sokkal megjelenésük után, az 1990-es évek második felétől az említett diszciplináris összefoglalók. Részben magyar szerzők magyar nyelven írott munkái születnek meg, elbírva a legújabb nyugati-keleti monográfiákkal az összehasonlítást: Czelnai Rudolf oceanológiai, Mészáros Ernő földtudományi, Pálffy József, Szatmári Örs, Vida Gábor, Csányi Vilmos, Almár Iván, Papp Sándor stb. írói, Láng István szerkesztői tevékenységére kell itt utalnunk, e sorok írójának társaságában.) 1953 és a DNS felfedezése után kibontakozik a molekuláris biológia intézményrendszere, amely a földi élővilág egységének alapbizonyítékait fekteti le, először jutva el a genetikai manipuláció kézszel fogható termékéhez (az inzulinhoz), majd Dollyhoz (1997), és végül az ember genetikai térképéhez (Human Genom Program, 2000). (Ennek a folyamatnak is elkészült remekbe szabott magyar összefoglalása Venetianer Pál tollából, az előbb említett sorozatban.)

Magyarország (1997–2007)

A hazai biológia, földtudomány, vízgazdálkodás, agrártudomány képviselői nemzetközi és hazai szinten részt vettek az új ökológiai szemlélet megalapozásában. Napjaink nagy nemzetközi ökológiai fordulatával a magyar politika együtt lép, és ebben szerepe van nemcsak az egyes kutatóknak, de a tudományos szervezeteknek, így pl. a MTA-nak is.

A nemzetközi fordulat mindenki előtt ismert. 2007 februárjában az ENSZ Kormányközi Éghajlatváltozási Testülete (IPCC) kiadta – immáron negyedszer – helyzetjelentését, s ebben állást foglalt amellett, hogy a Földön érzékelhető felmelegedés nem vezethető vissza pusztán a Földön öntörvényszerű „lehűlés-felmelegedés” több százezer éve ismert ciklikus változására, hanem a felmelegedésben nagy szerepe van az embernek, az antropogén tényezőknek is. Ez év június 1-jén a világ vezető gazdasági hatalmai szándéknyilatko-

zatot fogadtak el a „kibocsátások” csökkentéséről és a megújuló energiaforrások felhasználásnak támogatásáról. (Az Európai Unió – ismét az élen járva – március 8–9-én már állást foglalt: 2020-ig 30%-kal csökkenti a kibocsátást, és a felhasznált energia 20%-át megújuló forrásokból kívánja nyerni.) *Magyarország – legalábbis program szinten – megelőzi a kontinens, sőt a világ államait.* 2007 januárjában ugyanis a kormányzat hozzáfogott a nemzeti éghajlatstratégia kidolgozásához, és a miniszter már márciusban bejelentette egy éghajlatváltozási stratégiai törvény kidolgozását, amelyet május 29-én el is készítettek. Amellett, hogy ebben személy szerint is nagy érdemei vannak a miniszternek (Persányi Miklós), az elgondolás és az alapelvek kidolgozása is az akadémiai programnak és vezetőjének, Láng Istvánnak köszönhető. *Tudomány és politika, civilmozgalmak egymást segítik* ebben az esetben is.

Kezdődött 1996-ban. Legyen a Magyar Tudományos Akadémia a nemzet tanácsadója – szögezte le akkor az új akadémiai program. Vállalkozzék a „nemzet és az állam előtt álló lehetőségek, valamint stratégiai kihívások” feldolgozására, javaslatok kidolgozására. Az Országgyűlés egyetértésével kössön a kormányzat és az Akadémia megállapodást e szerep kialakítására. Megtörtént, és az első témák között (agrárium, magyar nyelv jövője, közlekedés, egészségügy, vízgazdálkodás stb.) már 1996-ban a Környezetvédelmi Minisztérium 300 millióval támogatta az Akadémián belül a környezetvédelmi stratégia kidolgozását. Ennek eredményei már az 1997. évi országgyűlési határozatban megjelentek. (Akkor a miniszter, a programot személy szerint is sürgető Baja Ferenc volt.) Amikor a program lezárult, a környezetvédelmi minisztérium három részprogram kidolgozásával bízta meg az akadémikusokat: környezetvédelmi monitorozás, vízgazdálkodás, a klímaváltozások hatásai (2002). A legnagyobb sikere a klímaváltozás-projektnek lett, amire a kormány több száz millió forintot ítél meg. A VAHAVA néven ismertté vált projekt az akadémiai stratégiai programok munkacsoportjaira, a környezetvédelem, egészségügy, mezőgazdálkodás, energetika, vízgazdálkodás területén dolgozó tisztviselőkre alapult. Eredményét 2006 decemberében tették közzé, ami kitért az éghajlatváltozás várható hatásaira a Kárpát-medencében, az ország különböző vidékein, az élet egyes területein. Következtetése: az elkerülhetetlen éghajlatváltozásra fel kell készíteni a társadalmat – a szakmákat és a polgárokat egyaránt. Ezért szükséges egy nemzeti éghajlatváltozási stratégia kialakítása, amelyet törvény szabályozzon. (A VAHAVA programban kiemelt helyet kapott az 1997-ben létrehozott Országos Környezetvédelmi Tanács, amely a miniszter mellett egyesítette a tudomány, a civilszervezetek és a politika képviselőit.) A tudomány és a civilszervezetek 2006. decemberi javaslatát követte azután a minisztériumi adminisztráció döntése, és végül az éghajlatváltozási kormánystratégia kidolgozása. – Mindez megelőzte az ENSZ-bizottság, az unió állásfoglalásait... Hát erre is jó a tudomány, nem csak az impaktfaktorok, vagy az autósárhányók formázására, ahogy azt egyes politikusok vagy kutatók gondolják...

GLATZ FERENC